

Pienoiskuvia Suomen luokkasodasta

Shakespeare sekotti järkyttävimpinkin murhenäytelmiensä palasen huumoria. Traagillisintakin ihmiskohdaloa ikäänkuin alleviivasi hänen näytelmissään narri, jonka katkera iva tai viiltävät sanankäänteet loivat hohdettansa kuvattavaan elämäntilanteeseen. Kuningas Leareilla on sellainen seuralainen, Hamletissa ei ole, mutta siihen ei sitä mahtuisikaan; Hamletin pistävä iva ei maistuisi muiden suussa.

Traagilliset tapaukset vapautensa puolesta taistelevan kansan historiassa saavat ikäänkuin kirkasta hohdetta huumorista, tästä alati valveilla olevasta ihmisluvun ystävästä. Milloin se palvelee sitä samaa kuin Shakespearen huumori syvästi traagillisessa näytelmässä: tehostamassa traagillisuutta yhä syvemmäksi tai sitten lohduttamassa ja tuomassa esille uusia elämänarvoja. Se ilmenee iloisena ja yllättävänä vaikeimmissa tilanteissa, se voi valaista ihmisen sielua, saaden siellä syntymään reippautta ja uskoa tulevaisuuteen.

Suomen köyhälistön vapaustaistelu sisältää melkein pohjattoman lähteen kertomuksia huumorista, josta ratkaisevana hetkenä virkistää mieltä tai vaikuttaa tapausten kulkuun ratkaisevasti.

Sallittakoon minun tässä kertoa muutamia tapauksia Suomen köyhälistön kamppailusta sellaisina kun olen ne tavannut sanomalehdissä tai muita teitä saanut tietooni. Samalla kun ne valaisevat sitä suurta uskoa, joka köyhälistöllä on asian voittoon, kuvaavat ne, aivan irtanaisina tapauksina, mielialaa taistelevassa köyhälistöarmeijassa.

”Mittee ne sieltä ehtivät?”

On taisteltu lähellä Lempäälää koko päivä.

Lahtarijoukko on piiloutunut pienen mäentörmän taakse, ampuen sieltä ahkerasti.

Suutari Karppisella, hämäläisty-

neellä savolaisella, joka Tampereella on herännyt köyhälistön luokkatoumintaan, oli komennuskuntansa kanssa täysi työ pitää lahtareita loitolla. Hänellä oli nimittäin muutamia miehiä hoitamassa tykkiä.

Äkkiä miehet tunsivat, että kuula vihelsi ilmassa, pysähtyen sitten johonkin paikkaan aivan läheisyydessä.

— Keneen sattui? kysyi joku miehistä.

Karppinen ojentausi, koetteli istumalihaksiansa hyvin hartaasti, aivan kuin aikoi ruveta toimittamaan joltain sivistysihmiselle tavallista tehtävää, ja virkkoi viimein naapureilleen:

— Tuohon minun häntäluuhuni se taisi sokertua.

Taistelua jatketaan ikäänkuin ei olisi mitään tapahtunut, kunnes puolen tunnin kuluttua Karppinen alkaa käydä vaaleaksi; verta valuu molemmista housunlahkeista. Tällöin toverit kehottavat häntä lähtemään haavaansa sidottamaan. Mutta Karppinen ei haluaisi heittää tykkiään. Viimein kantavat toverit hänet vähissä hengin ambulanssiin, jossa Karppisen savolainen huumori pääsee jälleen pulppuamaan:

— Ei se oikein kannattas tuhlata rasua yhden takapuolella olevan läven takia. Eipä tässä ou enempi syötävää vaikka ois noita puhistusrööriäkin kaksittain. Mitteehän ihmettä ne lahtarit sieltäkin oikein ehtivät?

Tuollaiselle kylmäverisyydelle olti Napoleoni kohottanut hattuaan.

..

Savolaiset tapaavat toisensa.

Jossan Pohjois-Suomen taistelukentällä ovat tykit laulaneet aamusta asti. Lukuisa lahtarijoukko yrittää valloittaa luonnon vallituksen suojassa olevaa punakaartilaiden asemää, jota nämä kuitenkin puolustavat sitkeästi. Eräs lahtareiden tie-

dustelijajoukko uskaltaa tulla aivan lähelle, jolloin kahden pienemmän vartiojoukon välillä syntyy seuraava keskustelu:

— Sinähän näyt olevan lahtarj' sieltä Varpaislahdelta? tiedustaa tyneesti punakaartilaisien johtaja.

— Vai sieltä sitä sinäkin ilkenet olla, ihmettelee lahtari.

— No jos sitten ammuttas, lausui hitaaseen tapaansa punakaartilaisien johtaja.

Ammunta alkaa ja lahtarit katoavat sukkeluudella, joka herättää vilkasta mielenkiintoa punakaartilaisissa.

— Minnekähän niillä oli niin kiire? kysäsee joku äskeiseltä mieheltä, joka oli johtanut keskustelua lahtareiden kanssa.

— Ka, sillä oli siellä Varpaisjärvellä viisi tynnöriä rukiita vielä viinaks' polttamatak'. Niitä se kai juoks' perräämään, selitti tämä.

Vastauksen kyynillisyyden ymmärtää paremmin, kun muistaa, että talolliset tosiaankin olivat jyväläärensä puolesta taistelemassa; aikaisempi senaatin antama määräys viljan takavarikoimisesta käsitettiin talollisten puolella — viljojen kätkemiseksi.

Siksi lahtareille tuli kiire "perräämään".

Tuusniemellä käytiin kirkossa.

Kansan syvä viha **valtiokirkkoa** kohtaan ilmeni toisinaan erittäin sarkastisinakin päähänpistoina. Valtio-kirkko se oli ryöstänyt viimeisenkin pennin köyhän mökkiläisen taskusta, vienyt viimeisenkin voikilon ja kerännyt "päsiäisrahojen" ja muiden sellaisten epäinhimillisten ja puolustamattomien rasitusten nimesä kerrassaan mahtavat tulot. Tämän lisäksi on aina pidettävä muistissa Suomen valtiokirkon pappien syvä röyhkeys ja ylpeys köyhiä kohtaan. Tunnettuahan on, kuinka selaisessa tuiki harvassa tapauksessa, kun pappina sattui olemaan inhimillisempi mies, kansa antoi heti hänestä lausunnon "höyli mies", joka merkitsi, ettei pappi ihmisenä ollut tylympiä. Mutta sellaiset tapaukset ovat harvinaisia. Sitä runsaslukuisem-

pana tahraa Suomen valtiokirkon papiston mainetta raa'at ryöstöt ja hädät, joita he panivat toimeen. Tämän kirjoittaja vanhana sanomalehtimiehenä muistaa, kuinka melkein joka viikko saimme painattaa lehteen uutisia otsikolla: "Pappi häätäjänä" tai jotain sinnepäin. Ei siis ihme, jos kansan keskuudessa tätä rasittavaa ja kallista laitosta kohtaan kyti melkein mieskohtainen viha ja inho, joka puhkesi usein yhtä vaarattomiin kuin kuvaaviinkin tapauksiin.

Tuusniemi oli joutunut punakaartilaisien huostaan.

Oli koottu karjaa ja muonaa papin avara pihatto täyteen.

Mutta eläinten on siellä vilu.

Ruvetaan hakemaan niille suojaa, ja viimein — oi sitä älyn leimahdusta, sitä valtavaa, vaikuttavaa maailmanivaa, sitä syvältä roubasevaa, rehellistä ivaa, jonka pulpahtaa esille — "hei, pojat, viedään ne kirkkoon niin kuin mullikat ainakin!"

Kirkolliset lehdet ja niiden häntyrät ovat pitäneet tätä tapausta Suomen sodan raaimpana ilmauksena.

Mutta ne moittijat eivät muista, kuinka raa'asti papisto on kohdellut nälkäisiä, hätäantyneita ihmisiä, antaen palkaksi vain nuhteita ja kirkollisia manauksia. Kun vertaa nyt kerrottavana olevaa tapausta papiston esiintymiseen koko Suomen valtiokirkon olemassaolon aikana, ei tosiaankaan voi sanoa, että tapahtui muuta kuin että tasailtiin vanhoja kalavelkoja, "fifty-fifty"; sanoisivat amerikalaiset.

Mutta antakaamme kuvauksen jatkoa.

Karja ajetaan kirkkoon.

Ennenkuin teurastus alkaa, nousee joku — ehkäpä juuri mökkiläinen, jolta pappi on ryöstänyt viimeisen lehmän, ajanut sitten pois mieron tielle ja saanut siten yhden turvottoman kiertolaisen lisää maailmaan — niin, nousee joku sellainen ja jakaa "herranehtoollisen" teurastuseläimille.

Mutta juttu ei pääty tähän.

Mies saarnaakin.

Mikä vahinko, ettei kukaan ole merkinnyt tätä merkillisessä tilanteessa pidettyä synninpäästösaarnaa

paperille. Mutta me voimme aavistaa mitä se sisälsi. Voimme aavistaa, että se antoi valtiokirkon palkkapaimenista oivallisen kuvan teeskenneltyine juhlallisuuksineen, maunauksineen, tekopyhyyksineen ja suuremmoisine narrimaisuuksineen. Se oli vuosisatamme iva valtiokirkkoa ja sen paimenia vastaan. Kansanmies oli esittänyt palkkapaimenen **oleet**, hänen saarnansa tutun **nuotin** ja nuo rukoukset, joiden järjettömyyden käsittääksensä ihminen pysyköön kirkosta pois ja sitten yrittäköön niitä arvostella terveen järjen mukaan.

Kauhistikoot tekokristityt tätä toimitusta. Tosiasiaksi-jää, että Tuusniemen kirkossa toimitettiin jumalanpalvelus, jonka ironia pysyy miehissä. Porvaristo kunnioittaa Rabellaisia, jonka iva pappismailmaa vastaan on melkein saavuttamaton ja Voltairea, jonka ruoska monta kertaa lämpeä papin takalihaksissa. Mutta se sama porvaristo ei voi kunnioittaa tuusniemeläistä, joka vuonna 1918 antoi lehmille herranehtoollisen, lyöden syvän ja alati kirvefävän haavan valtiokirkon takamukseen. Tuusniemeläinen kuitenkin osasi suolata ruoskansa paremmin kuin Rabellais tai Voltaire; hänen sivalluksensa muistaa jokainen, joka tyyneenä kesäpäivänä kävelee kirkon ohi, kuullen karkankellojen karkatuksen kirkon aidan takaa; tuo tuusniemeläisen iva nousee kuin ilmestys keskeltä jokapäiväisyyttä. Se teki kipeätä kaikille: papeille, valtiokirkon lampaille, kirkkokomennolle; kirkollisesta taikauksesta se repäsi erään kalliin taijan: uskon palkkapaimenen antamaan sielunautuuteen.

Voltaire, laiskojen pappien ivaaja, varmaankin ojensi haudassaan kättä tuusniemeläiselle, joka uskalsi ivan ulottaa tekojen maailmaan, eikä ainoastaan sanojen.

”Missä kahvelit ovat?”

On omituista havaita, että suurissa historiallisissa tapauksissa on jotain

yhtäläisyyttä entisten samantapaisten tapausten kanssa.

Niinpä seuraava tapaus elävästi tuo mieleen niille, jotka ovat lukee neet Ranskan vallankumouksen historiaa, mieleen tapauksen, joka tavallaan uusiutui Viipurissa. Lyhyesti kerrottuna Ranskan edustajahuoneessa mainittuna aikana eräs vaati kiihkeästi sodan julistamista Englantia vastaan. Painostaaksensa sanojansa, heitti hän tikarinsa muistaakseni ministerin jalkojen eteen. Ministeri ei kuitenkaan hämmästynyt, vaan kysyi: ”Siinä on veitsi — missä on kahveli?” Uhkaava tilanne ratkesi meluisaan nauruun.

Joukko punakaartilaisia oli aseita etsimässä.

He menivät ilmoitettuun paikkaan ja tapasivat talon isännän, innokkaan perustuslaillisen” kellarissaan laatikkojen keskellä. Hänen hämmästyksensä ei ollut pieni saattueen tulon johdosta.

— Missä aseet? kysyi punakaartilaisen johtaja.

— Niitä ei ole, vastasi herrasmies, selittäen laatikoissa olevan — silakkoita, mutta kun laatikoita ruvetiin avaamaan, löytyikin sieltä silakoiden asemasta joukko kivärejä, jotka tietysti takavarikoitiin.

Tällöin isäntä raivostuneena vetäsi puukon ulos tupesta ja heitti sen etsintää toimittavan päällikön jalkoihin mahdollisemman myrkyllisesti huomauttaen: ”viekää sekin”.

— Pitäkää aseenne, selitti punakaartilaisen johtaja hyväntahtoisesti — ei näitä silakkoita syödessä tuollaisia aseita tarvita. Mutta missäs teidän kahvelinne ovat (tarkoitti pistimiä).

Ne löytyivätkin, ja niin ”silakat” ja ”kahvelit” vietiin palvelemaan kansanvallan asiaa, vaikka ne sananmukaisesti olivat tarkotetut lahtarien pöytätarpeiksi heidän valmistamisensa veripidoissa.

Pohjanmaalainen lahtarilehti, joka jutun kertoo, selittää Viipurin valloituksen jälkeen, että ”tuomio oli lyhyt ja pantiin heti täytäntöön”.

Kummankin tapauksen moraalisen eron käsittää pitämättä selityksittä.

Kanuunalavetti puhuu.

Verisen taistelun jälkeen Etelä-Pohjanmaalla olivat punakaartilaiset pakotetut perääntymään.

Kun lahtarit saapuivat kylään, löysivät he särkyneen kanuunalavetin puoosaan kiinnitetyn lapun, jonka sisältö oli seuraava:

”Terve näkemiin, lahtarit. Kylpekää veressä niin että turpa vaahtoaa, kyllä sen pitäisi kelvata kun sitä on näinkin kauan **kirnuhuidulla pesty**”.

Mitäkö se sisältää?

Ajatelkaa noita sanoja. ”Kylpekää veressä, kyllä siinä pitäisi kelvata kylpeä kun sitä on näinkin kauan kirnuhuidulla pesty”.

Mies, joka tuon kirjotti, tiesi mitä renki saa syödäkseen ja millaisilla aineksilla Suomen talolliset renkien verta vahvistivat.

Lahtarilehdet merkitsevät tämänkin yhdeksi raakuudeksi.

Se ei ole kuitenkaan sitä.

Niukat sanat vain kuvaavat yksinkertaisella tavalla osan Suomen kansan kärsimysten historiaa. Kun ruokana kerran on vain joko ”penkkivelli”, kirnuhuitu, kyrsä ja silakka — ja ei enää sitäkään — niin tottapahan veri on jo laimentunut. Ja kun kerran on elinvoimat riistetty, niin sopihan sitä sananmukaisesti kylpeä laihassa vesimäisessä veressä.

Katkerammin tuskin voisi sanoa.

*

”Ei kannettu vesi kaivossa pysy”.

Tunnettua on, että lahtarikaartiin pakotettiin yhtymään ampumisen uhallalla. Täten joutui siihen heti paljon aineksia, jotka eivät olisi halunneet taistella luokkatovereitansa vastaan, mutta olivat pakotetut kuoleman uhallalla marssimaan lahtarien mukana.

Kuitenkin tapahtui karkaamisia tiheästi.

Missä vain ”aukkoa” ilmestyi, liivistivät siten saadut sotilaat punakaartilaisien puolelle täyttääkseen siellä velvollisuutensa luokkaansa lohtaan.

Yksityiskirjeessä, joka on päivätty

maaliskuun 23 p. kertoo eräs nainen seuraavan tapauksen.

Sellainen sotilas oli saatu vangituksi taistelun kestäessä, ja ennen ampumista pantiin toimeen muodollinen tutkimus miehen suhteen.

— Mikä sinut sai karkaamaan suojeluskunnasta? kysyi ”upseeri”, joka tutkintoa oli toimittavanaan.

— Mitäpä syytä siinä tarvitaan, vastasi mies harvaksen.

— Taistelitko sinä meitä vastaan punakaartilaisien joukossa?

— Taisipa tulla tapeltua.

— Miksi sitten yhdyit suojeluskuntaan?

— Pakotettiin.

— Saitko opetusta suojeluskunnan koulussa?

— Taisivat ne jota'n opettaa... niitä lahtariasioita.

— Ja sitten sinä karkasit sopivan tilaisuuden tullessa, vaikka sinulle oli opetettu tuntemaan taistelun tarkoitus?

— Ka, ei kannettu vesi kaivossa pysy.

— Riittää.

Ei kannettu vesi kaivossa pysy.

Onko sananlasku koskaan osunut nasevammin oikeaan?

Miestä opetetaan lahtarikoulussa— ”niitä lahtari-asioita — hänelle annetaan pyssy käteen ja ammuskeleekin vaihteliaana. Karkaa sitten vastapuoleen riveihin ja taistelee siellä. Miksi? ”Ka, ei kannettu vesi kaivossa pysy” s. t. s. asia, jonka puolesta lahtarikaarti taisteli, ei mahtunut miehen päähän. Hän ei ollut alusta alkaen tutuissa riveissä. Ja vaikka lahtarit kantoivatkin kaivoon vettä, ei se ottanut siellä pysyäkseen.

Mies, joka varma kuolema silmiensä edessä pudottelee totuuden yksinkertaisia sanoja lahtareiden eteen, omaa suuren annoksen sitä rohkeutta ja elämäniloa, jotka ainoastaan suuri asia synnyttää. Rehelliset sanansa sai tietysti mies maksaa hengellään: ”tuomio oli lyhyt” jne.

Mutta lahtarit voisivat sentään pitää mielessään, yrittäissään ajaa työläisten mieliin lahtari-ihanteitansa, ettei ”kannettu vesi kaivossa pysy.”

*

Lahtari-tyyppi.

Sodan luoma tyyli on väkevästi toisenlainen kuin rauhanaikojen tyyli. Tavallinen kansanmies, joka suurimman osan elämästään on hiljaisessa nurkassaan mietiskellyt elämän ongelmoita, voi tavallisessa kirjeessä antaa kuvauksen, joka tyyllillisesti on parasta mitä koskaan saadaan syntymään — oikeata henkistä herkuttelua, jossa on vähän laatusanoja, mutta sitä enemmän kuitenkin kuvausta.

Seuraava kirje, joka vain kielivirheet karsittuna saakoon tässä tilansa, sisältää siksi paljo tervettä naurua ja samalla murhaavaa ivaa, että sen kannattaa pistää niihin asiakirjoihin, jotka vielä julaistaan Suomen sodan ajoilta:

“... naapurimme, asianajaja Stenbäckin poika on ollut Saksassa opiskelemissa järjestyksenpitoa pampun ja pistimen avulla. Hänellä on päällään vihriäinen takki, ja hän on äkäinen niin kuin olisi **syönyt aamiaiseksi poliisin**. Hän on saanut naarmun jossain tappelussa ja kantaa kättänsä korkealla, ihan kuin **kurottaisi jotain virkaa**. Hän on joka päivä leirillä vahtimassa niitä, jotka ovat **siellä vapauden tähden**. Hänen kimppuunsa oli **hyökännyt**, kuten hän kertoi, kaksi “punaryssien” naista kun hän palasi vankileiriltä. Hän oli saanut kuhmuja, mutta oli sitten antanut naisille “**ansaitun rangais-
tuksen**”, ollen kotiin tullessaan kuitenkin niin vähissä hengissä, ettei tainnut voida antaa **äidilleen selkäs-
saunaa**. Älä tule tänne ennen kuin olemme hillinneet nuo raamatun

päällä tanssivat, “Maamme”-laulua laulavat pirut”.

Se on tavallisen kaupunkilaistyöläisen kirje veljelleen tässä maassa — ja kumma kyllä, läpässyt sensuurin.

Se meneskelee kuvauksena lahtarista, jonka sisua kuvaa se, että se on ihan kuin olisi syönyt poliisin aamiaiseksi.

Samoin kuin taikauskoinen kristinoppi syöttää ristiinnaulitun miehen verta ja lihaa ihmisille, jotta nämä **ruumiin syötyänsä** olisivat samantaisia kuin syömänsä mies, eli siis **söisivät** autuuden, samoinhan voidaan ajatella lahtarista, että se on syönyt suomalaisen poliisin tyyperyyksineen, röyhkeyksineen, karvoineen ja häntineen — ja tullut samantaiseksi.

Miehellä on naarmu käsivarressa. “Kurottaa virkaa”. Todellakin, virkoja vartenhan suomalaiset herras-
nappulat koulua käyvät, ja tämä lahtariherra kurotti kättään kuin olisi virkaa anellut. Tuon kuvauksen kruunaa kohtaus punakaartiin kuuluneiden naisten kanssa. Mies taistelee naisia vastaan ja tulee niin vähissä hengin kotiinsa, ettei pysty äitiään **pieksämään**. S. t. s. kun kerran mies tappelee naisia vastaan, niin tottapa-
han ensi työkseen muistaa kurittaa äitiänsä.

Kuvaus on joka tapauksessa mehevin mitä olen saanut lahtareista.

Siinä on, kuinka sanoisi, ydintä ja huumoria, ivaa, raskasta kuin nuijalla löysi, sekä ylimielistä peikonaurua, jonka luulisi viiltelevän kuvattavan mieltä. — Feidias.